

olan təbiət və s. haqqındadır. Onun ruhunun ötürülmədiyi halda, linqvistik tərcüməsi bu əsərin məhv edilməsi demək olar.

Ədəbiyyat

1. “XX əsr dörd rus şairindən çevirmələr” A.A.Blok. tərc. Anar. Bakı, Yurd, 1999. 47 s.
2. “B.L.Pasternak, “Misranın sahibi hislər olanda”, tərc. Anar, S.Babullaoglu, Bakı, Mütərcim, 2010, 52 s.
3. Boris Leonidoviç Pasternak, Doktor Jivaqo, Bakı, Şərq-Qərb, 2011, 848 s.
4. B.L.Pasternak, “Doktor Jivaqo”, Bakı, TEAS Press, 2017, 628 s.
5. (Boris Pasternak, “Doktor Jivaqo”, Bakı, Qanun nəşriyyatı, “Əli və Nino” nəşriyyatı, 2017-ci il, 536 s.).
6. (<https://www.scienceforum.ru/2015/pdf/17223.pdf>).
7. Пастернак Б. Доктор Живаго, М. ОЛМА – ПРЕСС, 2006, 407, 544)

Резюме

Мамедсой Ровшан Рахиб оглы

Проблемы перевода произведений Бориса Пастернака

Статья посвящена проблемам перевода произведений известного русского писателя, лауреата Нобелевской премии, Бориса Пастернака на азербайджанский язык. Автор статьи указывает на существенные различия в переводах произведений Б.Пастернака на азербайджанский язык и языки христианских народов. В общем, указывается на невозможность перевода произведений Б.Пастернака без изучения его эпохи, жизни, переживаний и глубокого понимания сущности христианства. Автор уделяет особое внимание переводу романа «Доктор Живаго» на азербайджанский язык.

Summary

Mammadsoy Rovshan Rahib

Problems of translation of works by Boris Pasternak

The article is dedicated to the problems of translation of the works of the prominent Russian writer, the Nobel-prize winner, Boris Pasternak, into the Azerbaijani language. The author writes about the substantial differences between the translations of B. Pasternak's works into Azerbaijani and the languages of other Christian nations. All in all, the impossibility of translation of his works without knowing about his era, life and his feelings, as well as, deep knowledge of Christianity, is indicated. The author pays specific attention to the translation of “Doctor Jivago” into Azerbaijani.

Mustafayeva Nərmin Kamil qızı

Azərbaycan Dillər Universiteti

“HƏYAT SƏYAHƏTDİR” KONSEPTUAL METAFORASI FONUNDA MÜASİR METAFORA NƏZƏRİYYƏSİ

Açar sözlər: *metafora, konseptual metafora, konsept, konseptual sistem, metaforizasiya*

Ключевые слова: *метафора, концептуальная метафора, концепт, концептуальная система, метафоризация*

Key words: *metaphor, conceptual metaphor, concept, conceptual system, metaphorization*

Metafora çoxcəhətli dil fenomeni kimi uzun müddətdir dilçi-alimlər tərəfindən diqqətlə öyrənilməkdədir. Tədqiqatın predmeti dildə metaforik ifadələrin formalaşmasının xüsusiyyətləri, metafora anlayışının həcmi və məzmunu, metaforizasiyanın əsasında dayanan dil mexanizmlərinin xarakteri, metaforik vahidlərin formalaşmasının mədəni-spesifik xüsusiyyətləri, metaforanın funksiyaları və funksional xarakteristikaları, habelə bu hadisənin digər aspektləri olmuşdur.

Son onilliklərin müasir dilçiliyində metafora tədqiqatları koqnitiv bir istiqamət almışdır. Həmin elmi təsəvvürlər nöqteyi-nəzərindən, metafora təkə bir dilçilik fenomeni kimi deyil, həm də reallığın

konseptuallaşması vasitəsi, qnoseoloji mexanizm, dildə yeni bilginin təcəssümü kimi çıxış edir. Həmçinin metaforanın modelləşdirici roluna da diqqət çəkilir: «metafora obyekt haqqında təsəvvürləri formalaşdırmaqla yanaşı, həm də onun üzərində düşünülmənin üsulunu və üslubunu müəyyən edir» (1, səh.33).

Metaforaya koqnitiv yanaşma sadə və tanış mahiyyətlərin forma və obrazları vasitəsilə yeni konseptlərin formalaşması prosesinin xüsusiyyətlərinin aşkara çıxarılmasını, o cümlədən dünyanın «məzmunlaşmasının» yığcam şəkildə metaforalarda əks olunan universal və mədəni-spesifik qanunauyğunluqlarının öyrənilməsini nəzərdə tutur. Metaforik fəaliyyətə belə bir yanaşma müasir koqnitiv tədqiqatlarda konseptual təhlilin ən tez-tez istifadə olunan metodlarından biri olan konseptual metafora (məcaz) nəzəriyyəsinin yaradılmasına gətirib çıxarmışdır (3, səh.11). Bu araşdırmada metaforanın hərəkət təhlili ilə təfsirinin əsasını məhz bu yanaşma təşkil edir.

Koqnitiv nəzəriyyəyə əsasən, metafora bir mücərrəd və daha az tanınmış sahənin digər, empirik təcrübədə daha çox mənimsənilmiş, daha çox məlum və qavrayış üçün daha sadə olan sahənin vasitəsilə təqdim olunması üsuludur.

Konseptlərin tədqiqində metaforaların təhlili adətən bu iki müqayisə oluna bilən konseptual sahələrin qarşılıqlı münasibətlərinin aydınlaşdırılmasına əsaslanır. Sözügedən sahələr müxtəlif tədqiqatçılar tərəfindən nəzərdən keçirilmiş və müxtəlif adlar almışdır. Məsələn, *söz-parametr və semantik açar söz* (3, səh.48) və ya *sahə-hədəf* (target-domain) və *sahə-mənbə* (source-domain) (4, səh. 232) və s.

İnsan üçün əhəmiyyətli olan bir sıra konseptlər mənbə sahəsi kimi SƏYAHƏT əsasında metaforizasiya olunur. Mücərrəd anlayışların SƏYAHƏT konsepti əsəsindəki ən parlaq və əhəmiyyətli konseptuallaşma və metaforizasiya nümunəsi LIFE IS A JOURNEY (HƏYAT BİR SƏYAHƏTDİR) konseptual metaforasıdır. Konseptual məcaz nəzəriyyəsində konseptual metaforizasiyanın mexanizminin özünün təsviri üçün məhz bu nümunənin parlaqlığı və dərin izahedici qüvvəsi baxımından misal gətirilməsi təsadüfi deyildir (9, səh.45). Konseptual metaforaların tipoloji terminlərində HƏYAT BİR SƏYAHƏTDİR ifadəsi struktur konseptual metaforanın klassik nümunəsidir (bir fenomenin strukturunun digər fenomenin strukturu vasitəsilə təzahür etdiyi hal). The Person Leading A Life Is A Traveler:

Bu aspekti aşağıdakı nümunələr təsvir edir: As we travel down life's path (7, səh.68).

I don't know where I'm headed, but I'm enjoying getting there.

During these times of roadblocks, dead ends and detours, we often choose to ignore that inner calling. Transformation takes an enormous amount of trust in the voice that urges us to take note. We need to pay attention and ask ourselves what is it we are being summoned to learn. Has the time arrived to push past our comfort zone and begin the slow process of transformation? Are we ready to accept responsibility for our life choices and embark on this soulful journey? (9, səh.42). Çəkilən misallar həyatın «yol» və ya «cığırla» (life path) metaforik nisbətini, «ömür sürmə» prosesini müəyyən istiqamətdə, müəyyən məntəqəyə doğru (be headed, get there) irəliləmə, habelə ömür yolunun, eynilə bir səyahət kimi, çətinliklərlə dolu olduğunu əks etdirir. «Maneələr», «dalanlar», «dolanbac yollar» insanın həyatı boyunca üzləşməli olduğu həlli müşkül olan problemlər (roadblocks), böhran və çıxılmaz vəziyyətlər (dead ends) və s. bu kimi çoxsaylı çətinliklərlə sınaqları, habelə çətin vəziyyətlərdən qurtulmaq imkanlarının uzunmüddətli də olsa, əsas hədəfə nail olma (detours) etibarilə, özünü doğruldan axtarışını dəqiq əks etdirir. Long-term Purposes Are Destinations: He's headed for great things.

My goal lies at the end of my life's journey (7, səh.70).

Həyatdakı məqsədlər (goals) adətən «çatma yerləri», «təyinat məntəqələri» (end of journey) ilə əlaqələndirilir. Bu təcrübə modellərinin üst-üstə düşməsinin əsas relevant əlaməti olaraq C.Lakoff və M.Conson tərəfindən məhz məqsədyönlülük vurğulanır (3, səh.92). Onların fikrincə, insanın həyatda məqsədinin olması zərurəti ingilisdilli mədəniyyətdə mədəni-şərtləndirilmiş modelin və «həyatı düzgün yaşama» kimi formalaşmış xalq stereotiplərinin mahiyyətini açıqlayır. Həyatda heç bir məqsədi olmayan insan «itirilmiş, yolunu azmış, yoldan çıxmış» (lost his way), «səmtsiz» (without direction), «hara gedəcəyini, hansı yolu seçəcəyini bilməyən» (not knowing which way to turn) bir kəs kimi qəbul olunur. Həyatda məqsədin olması insana «nail olunması zəruri olan hədəflər» (goals

to reach) bəxş edir və onlara aparacaq yolu təsbit etməyə sövq edir. Beləliklə, bu konseptual metafora həyatın dərrakəliliyi ilə məqsədyönlülüyünün dolğun və düzgün həyatın mütləq şərti, yəni bu və ya digər mədəni cəmiyyətdə qəbul edilmiş normalara uyğunluq kimi çıxış edən qavranılmasının sosial-normativ aspektini əks etdirir. Səyahətdəki hərəkətin məqsədyönlülüyü, insan münasibətlərini tam mənası ilə prosesə və ya hərəkətə aid etməsinin mümkün olmadığına baxmayaraq, onunla müqayisə ilə inkişafının əsasını təşkil edir. Sevgililərin/evli cütliyün («səyyahların») həyatda birgə məqsədlərinin olması, habelə yolun mərhələləri kimi nəzərdən keçirilən birgə qərarlar və davranışlar sevgini «müəyyən təyinat məntəqəsinə doğru irəliləmə prosesi» hesab etməyə əsas verir.

Konseptual metaforanın hərəkətinin araşdırıldığı bu tədqiqatın əsas nəticəsi olaraq, onun məqsədyönlülük, subyektin olması, sonluluq, xətilik, biryönlülük, irəliləyiş kimi bir sıra ümumi cəhətlərlə birləşdirilmiş bir çox digər konseptlərin konseptuallaşmasının baş verməsinə səbəb olan əsas empirik komponent və ya əsas konsept olduğu qənaətinə gəlinir.

Ədəbiyyat

1. Berkeley. *Metaphors*. Available at: <http://www.cogsci.berkeley.edu/lakoff/metaphors>.
2. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. — М. : Наука, 1988.
3. Lakoff, G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. — Chicago: The University of Chicago Press, 2003. — 242 p.
4. Lakoff, G. *Philosophy in the Flesh* / G. Lakoff, M. Johnson. — NY: Basic Books, 1999. — 624 p.
5. Məmmədov A.Y. *Metaphors in the American and Russian political discourse*. RASK Journal, 4, Institute of Language and Communication, the University of Southern Denmark, 2010
6. Məmmədov A.Y. *Rhetoric parameters of conceptualization across languages and genre*. 5th UK Cognitive Linguistics Conference, Lancaster University, 2014
7. Məmmədov A.Y., Məmmədov M.Y., Rəsulova C. *Repetition in Discourse*. — The Linguistics Edition 121, 2019. — 88 p.
8. Vorobyova O.P. *Verbal holography in Virginia Woolf's landscape discourse: modes, fractals, fusions*. <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no1-2010/vorobeeva-o-p>
9. Whyntott — Whyntott, T. E. *Life is a Journey*. — 2005. — URL : <http://www.artvilla.com/mair/article1.htm>.

Резюме

Мустафаева Нармин Камил кызы

Современный Теории Метафоры – на Фоне Концептуальной Метафоры “Жизнь - это Путешествие”

Областью данного исследования является анализ концептуальной системы языка и изучения способов концептуализации действительности. Основная идея когнитивного подхода к метафоре, заключающаяся в том, что через метафоры мы категоризируем, структурируем и воспринимаем мир, думаем и действуем, лежит в основе данного анализа. Цель исследования — показать механизм анализа концептуальной метафоры с помощью рассмотрения известных базовых метафор как, жизнь - это путешествие.

Summary

Mustafayeva Narmin Kamil

“Life is a Journey” Conceptual Metaphor within the Framework of Contemporary Theory of Metaphor

This thesis is dealing with the cognitive analysis of linguistic phenomena, exactly it refers to the studies on conceptual system and methods of conceptualizing the world around. Metaphorical concepts are the tools that help people to structure of perception of the world around and understanding its elements. The importance of the cognitive approach to the metaphorical concepts is that we understand the world around us through metaphors. The main purpose of the thesis is to show the mechanism of analyzing conceptual theory with the help of basic metaphorical concepts such as "The Life is a Journey".